

Is there a Jewish Social Action?

Rabbi Dov Linzer

Yeshivat Covevei Torah Rabbinical School

A. Contemporary Thinkers - A Universal Mandate or a Jewish Mandate?

1. Rav Kook

אורות הקודש, ח"ב, "אהבת עולם", ע' תמ"ב-תמ"ג

גדולי הנשמה אינם יכולין להיות נפרדים מן הכללות היותר מקיפה, כל חפצם ושאיפתם היא תמיד טובת הכלל כולו, הכלל במלא רחבו גבהו ועמקו. אמנם הכלל מלא הוא מפרטים אין חקר, מפרטים אישיים ופרטים חברתיים, אין הכלל מעוטר כי אם לפי מילואו בשלמותם של אישיו הפרטיים, ושל קיבוציו הקטנים והגדולים, המשלימים אותו.

הכללות העליונה, המשלימה כל, היא מונחת בתנועת דעת ה' ואהבת ה', היוצאת ממנה בהכרח, לפי גודל קנינה ועשרה. דעת ה' באהבה רבה, כשהיא מלאה את האור האמיתי שלה, לפי ערכה של כל נשמה כפי מה שהיא יכולה לשאת ולקבל, היא מבהקת באורה המוחלט את אהבת העולם, אהבת העולמים כולם, כל היצורים, וכל חוג החיים וההווה שלהם. אהבת ההווה כולה ממלאת את לב הטובים, החסידים שבבריות, ושבבני אדם, לאושר של הכל הם מצפים, לאורה ולשמחה של הכל הם מייחלים, הם שואבים את אהבת כל ההווה, המגוננת בריבוי יצוריה, מאהבת ה' העליונה, מאהבת השלמות המוחלטת והגמורה של סבת הכל, מחולל כל ומחיה את הכל...

משוקי אהבה הללו כשהם רואים את העולם ביחוד, החי, מלא קנטוריות, איבות רדיפות ונגודים, מיד הם עורגים להיות משתתפים בכל חייהם בשאיפות המביאות את הכללות החיים ואיחודם, שלומם ושלותם, הם מרגישים ויודעים, שקרבת א-לוהים שהם עורגים אליה, במלא נשמתם, היא מובילה אותם רק להתאחדותם עם הכלל ובעד הכלל. כשהם באים לשדרות האדם, ומוציאים פלוגות של עמים, דתות, כתות ושאיפות מנוגדות, הם מתאמצים בכל כוחם להכליל את הכל, לאחה ולאחד. בחוש הרוחני הבריא של נשמתם הזכה, המעופפת מעוף א-להי ממעל לכל מצרים, מכירים הם, שהפרטים כולם צריכים הם להיות מלאים, שהצורות החברתיות היותר טובות צריכות להיות מתעלות, ומתכנסות עם כל אושר פרטיהם באור החיים השלמים, הם חפצים שיהיה כל פרט שמור ומתעלה, והכלל כולו מאוחד ומלא שלום...

כשהם באים אל עמם, ולבם קשור בכל מעמק חייהם עם אשרו נצחו ועילוי, והם מוצאים אותו מחולק ומפורק, מפולג למפלגות, למפלגות, אינם יכולים להתאחד התאחדות גמורה בשום מפלגה, כי הם חפצים להתאחד עם האומה כולה, דוקא כולה בכללה, בכל מילואה וטובה.

שם, "שיר מרבע", ע' תמד-תמה

יש שהוא שר שירת נפשו, ובנפשו הוא מוצא את הכל, את מלא הסיפוק הרוחני במילואו.

ויש שהוא שר שירת האומה, יוצא הוא מתוך המעגל של נפשו הפרטית. שאינו מוצא אותה מרוחבת כראוי, ולא מיושבת ישוב אידיאלי, שואף למרומי עז, והוא מתדבק באהבה עדינה עם כללותה של כנסת ישראל, ועמה הוא שר את שיריה, מצר בצרותיה, ומשתעשע בתקותיה, הוגה דעת עליונות וטהורות על עברהועל עתידה, וחוקר באהבה ובחכמת לב את תוכן רוחה הפנימי.

ויש אשר עוד תתרחב נפשו עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל, לשיר של שירת האדם, רוחו הולך ומתרחב בגאון כללות האדם והדר צלמו, שואף אל תעודתו הכללית ומצפה להשתלמותו העליונה, וממקור חיים זה הוא שואב את כללות הגיונותיו ומחקריו, שאיפותיו וחזיונותיו.

ויש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא, עד שמתאחד עם כל היקום כולו, עם כל הבריות, ועם כל העולמים, ועם כולם ואומר שירה, זה הוא העוסק בפרק שירה בכל יום שמובטח לו שהוא בן עולם הבא.

ויש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת, וכולם נותנים את קולותיהם, כולם יחד מנעימים את זמריהם, וזה לתוך זה נותן לשד וחיים, קול ששון ורול שמחה, קול צהלה וקול רנה, קול חדוה וקול קדושה.

שירת הנפש, שירת האומה. שירת האדם, שירת העולם, כולן יחד מתמזגות בקרבו בכל עת ובכל שעה.

והתמימות הזאת במילואה עולה היא להיות שירת קודש, שירת א-ל, שירת ישראל, בעוצם עזה ותפארתה, בעוצם אמתה וגדלה, ישראל שיר א-ל, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע. שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו.

2. Rav Yosef Dov Soloveitchik

Rav Yosef Dov HaLevi Soloveitchik, "Confrontation"

II:1

We Jews have been burdened with a twofold task: we have to cope with the problem of a double confrontation. We think of ourselves as human beings, sharing the destiny of Adam in his general encounter with nature, and as members of a covenantal community which has preserved its identity under most unfavorable conditions, confronted by another faith community. We believe we are the bearers of a double charismatic load, that of the dignity of man, and that of the sanctity of the covenantal community. In this difficult role, we are summoned by God, who revealed himself at both the level of universal creation and that of the private covenant, to undertake a double mission - the universal human and the exclusive covenantal confrontation.

Like his forefather, Jacob - whose bitter nocturnal struggle with a mysterious antagonist is so dramatically portrayed in the Bible - the Jew of old was a doubly confronted being. The emancipated modern Jew, however, has been trying, for a long time, to do away with this twofold responsibility which weighs heavily upon him. The Westernized Jew maintains that it is impossible to engage in both confrontations, the universal and the covenantal, which, in his opinion, are mutually exclusive. It is, he argues, absurd to stand shoulder to shoulder with mankind preoccupied with the cognitive-technological gesture for the welfare of all, implementing the mandate granted to us by the Creator, and to make an about-face the next instant in order to confront our comrades as a distinct and separate community. Hence, the Western Jew concludes, we have to choose between these two encounters. We are either confronted human beings or confronted Jews. A double confrontation contains an inner contradiction.

What is characteristic of these single-confrontation philosophers is their optimistic and carefree disposition. Like natural Adam of old, who saw himself as part of his environment and was never assailed by a feeling of being existentially different, they see themselves as secure and fully integrated within general society. They do not raise any questions about the reasonableness and justification of such an optimistic attitude, nor do they try to discover in the deep recesses of their personality commitments which transcend mundane obligations to society...

II:2

... Involvement with the rest of mankind in the cosmic confrontation does not, we must repeat, rule out the second personal confrontation of two faith communities, each aware of both what it shares with the other and what is singularly its own. In the same manner as Adam and Eve confronted and attempted to subdue a malicious scoffing nature and yet nevertheless encountered each other as two separate individuals cognizant of their incommensurability and uniqueness, so also two faith communities which coordinate their efforts when confronted by the cosmic order may face each other in the full knowledge of their distinctness and individuality.

We reject the theory of a single confrontation and instead insist upon the indispensability of the double confrontation. First, as we have mentioned previously, we, created in the image of God, are charged with responsibility for the great confrontation of man and the cosmos. We stand with civilized society shoulder to shoulder over against an order which defies us all. Second, as a charismatic faith community, we have to meet the challenge of confronting the general non-Jewish faith community. We are called upon to tell this community not only the story it already knows - that we are human beings, committed to the general welfare and progress of mankind, that we are interested in combating disease, in alleviating human suffering, in protecting man's rights, in helping the needy, *et cetera* - but also what is still unknown to it, namely, our otherness as a metaphysical covenantal community.

3, Rav Pinchas Elijah

Kabbalist, 18th Century, Vilna, author of *עצות* and *ספר הברית*

ספר הברית - חלק ב מאמר י"ג אהבת רעים

[פרק ה']

מעשה השכל נותן שמוטל על כל אדם חוב גמור לשמור תמיד היושר וצדק בתוך חברת מינו כדי שיתקיים הקבוץ ויהיה שוקד על שמירתם להרחיק מעול ומהזיק לאחד מהם ולהיות דורש שלומם וטובתם כל הימים למען קיום ברית החברה ועבודת קשורם בעשותו מעשים נאותים וראויים להפיק להם ומהם רצון, הרי מבואר מצד השכל שזה הוא חוב גמור על כל אדם בעלי ברית עולם כי השכל מחייב להקביל בטובה למי שקבל ממנו טובה ותועלת ולמאס ולהרחיק למי שכפוי טובה, וכן אמרו חז"ל (במדרש) לית שנאווי לפני הקב"ה כמי שכפוי טובה:

גם מדרך אחר יחוייב זה מצד השכל והוא כי רבה רעת האדם בארץ והנוזיקין וההשחתות הבאים על ידם כמו מלשינות גנבות גזלות רציחות עצות רעות והשגת גבול, וכדומה לאלה יותר מהנוזיקין הבאים על ידי סיבות אחרות כמו השור והבור והמכבה וההבער וכדומה, וכל מי שאוהב את הביות ומטיב להם ונפש כי תקרב בני האדם כלם ימעטו עליו אלה הנוזיקין יען ויען כל איש ריע ואח לו אבל המה למרבה על מי שאין בלבו אהבת בני אדם, כמו שאמרו חז"ל (בפרק ב' דאבות) שנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם:

[פרק ו']

אך לדעת אם אנו חייבים עליהם מצד הטבע אם לא, נאמר בתשובת זאת השאלה כי אם יבחון האדם בנפשו ובטבעו ימצא בעצמו נטיה וחפץ לעשות מעשים ישרים בעיני כל אדם להטיב ולהשיע לזולתו, לחמול על דל, להושיע הנלחץ, לפקח האסור, לחבוש הנמחץ, לרפאות החולה, להציל לקוחים למות, לחשוך מטים להרג, לחלק מחכמתו לאחרים, ללמד לתלמידים, להדריך אנשים ולהורותם הדרך הטוב וכדומה לאלה להטיב לזולתו בכל מיני מיטב מכחו ומקנינו ומחכמתו וכל אשר ביכלתו....

[פרק ז']

אמנם לדעת אם אנו חייבים עליה מן הכתוב, נאמר כי פקד ה' את עמו עליה מפורש והתורה מחייבת אותנו זאת באר היטב, כמה שכתוב ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט), ואין הכונה בו לישראל דוקא שאילו היה כן היה כתוב ואהבת לאחייך כמוך כמו שכתוב אצל רבית לא תשיך לאחייך נשך כסף (דברים כ"ג), או ואהבת לבני עמך כמוך כמו שכתוב לא תקום ולא תטור את בני עמך (ויקרא י"ט), אבל הכונה בו לרעך שהוא אדם כמוך ועוסק בישומו של עולם כמוך וכל האומות במשמע וכל הריע לאיש רעי גרר עם רעי יצחק, שהרי חז"ל לא מעטו מרעך בפסוק זה אהבת רעים מן האומות ולא דרשו בו דבר כאשר דרשו ומעטו המצרי בפסוק כי יגוף שור איש את שור רעהו (שמות כ"א), כמו שאמרו (בפרק שור שנגח) שור של ישראל שנגח לשור של מצרי, כי כלל זה נקוט בידך שחז"ל לא דרשו דבר הן למעט הן לרבות כאשר עלה על לבותם כי אם במקום אשר היה קבלה בידם שפסוק זה בא למעט או לרבות ושם דרשו כפי קבלתם אם מעט אם רב לא במקום אחר אפילו אם נכתבה תיבה ההיא ולשון ההוא פעמים רבות בתורה, ומצינו בכתוב שאף הגוי נקרא ריע כמה שכתוב חושי הארכי רעה דוד (שמואל ב' ט"ז) ואמרו חז"ל כי חושי גוי היה כמו אתי הגתי אשר עם דוד בברחו מפני אבשלום בנו ג"כ נכרי היה:

ולא מלבי אני אומר קרבו גוים רק מפורש נמצא בדברי איש האלהי קדוש ר' חיים וויטאל ז"ל בספרו שערי קדושה (חלק א' שער ה') וזה יכתוב ידו שם ויאהב את כל הבריות אפילו גוי עכ"ל, וכן נמצא מפורש גם בתנא דבי אליהו (פרק ט"ו בו) שאמר אליהו לאיש יהודי אחד שמכר לגוי ארבעה כור תמרים ומדד לו בבית אפל רק את המחצה ונתן לו ואמר לו אליהו בני כתיב לא תעשוק את רעך (ויקרא י"ט) רעך הגוי הוא כאחייך ואחייך הרי הוא כרעך עכ"ל, והגאון בעל זקוקין דנורא כתב בזה הלשון רעך משמע אפילו עכו"ם המטיב לו עכ"ל, ודוד שאמר משנאיך ה' אשנא, תכלית שנאה שנאתים, על זאת אמרו חז"ל (בפרק כל כתיב) שזה נאמר על המינים והאפיקורסים שמכירים וכופרים לא על האומות:

גם הגה מקום אתי (במאמר זה פרק י"א) לפרש בו פסוק ואהבת לרעך כמוך לפי פשוטו של מקרא והיו עיניך ולבך שם ותבין פה, ולא יקשה בעיניך ואל יהרהר לבך דבר כי גם דברי רש"י ז"ל על פסוק וידבר אלהים את כל הדברים (שמות כ') ידוע ולא תשנא וגו', אך בא למעט ולשלול מאהבת רעים שבעה האומות שישבו בימים ההם בארץ ישראל שהיו אכזרים זה על זה ולא היה בהם אהבת חברת מין האנושי, ולא די שלא היו עוסקים בישומו של עולם אלא היו עוסקים ברצוח וגנוב ונאוף אלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו כאשר כבר זכרנו למעלה (פרק א' מאמר זה) שהעוסקים בהשחתת עולם יצאו מכלל אהבת רעים, וכל העבודות אשר לאלהיהם היה ג"כ השחתת העולם כי גם בניהם ובנותיהם ישרפו באש לאלהיהם גם לרבות אבותם, וביום אידם היו נכנסים אנשים ונשים הרבה בבית אחד גדול וחשוך ויבאו האנשים על הנשים כפי המזדמן ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם ותחנף הארץ בדמים ומלאה הארץ חמס וזימה ותועבות, והיו מפסידים הקבוץ ומחבלים ברית החברה ומשחיתים ארחות עולם, וברעתם הצמיחם ה' וזוהי להכרית מארץ זכרם ויאמר השמד כמה שכתוב לא תחיה כל נשמה (דברים כ') למען לא יתערבו בגוים ההם ולא ילמדו ממעשיהם...

[פרק ח']

אבל לדעת אם אנו חייבים עליה מן המקובל מחז"ל מעתיקי השמועה ותורה שבעל פה, נאמר שנמצא מפורש כן בדבריהם, והוא, רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם (אבות פרק ב'), כלומר שכל מעשה ממעשי האדם צריך שיהיה מה שידוע בברור שהוא יושר וצדק והוא דבר שישמח בו לעד ולא יבוש בו לנצח כי הוא לו לכבוד ולתפארת ויהיה מרוצה וטוב בעיני כל אדם וחיביהם ומקובל לשם ולתפארת ולתהלה בכל הארץ, ואין הכונה בזה על מעשה המצות מה

שראוי מצד מצות התורה לעשותה או לעזבה כי מעשה המצות אנו חייבים ומוכרחים עליהם מן התורה ואין ברירה והרשות נתונה שיבור לו האדם, אבל הכונה בזה בשאר הדברים הנעשים עפ"י מדותיו כמה שנוהג עצמו בהם עם הבריות, והמדות אינם מפורשים בתורה להיותם פרטים רבים מאד וסמכה בהם על חכמת חכמים מחכמי התורה שבעל פה ועל בינת המשכילים בעם, בכל זאת לא השיבה אחר ימינה מזכור אותם בדרך כלל כמו ועשית הישר והטוב (דברים ו') ופירש רש"י ז"ל לפני משורת הדין, וכן ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט). ובאמרו ותפארת לו מן האדם ולא אמר ותפארת לו מבני עמו כוונתו בזה כל בני אדם וכל יושבי תבל בין בני עמו ובין בני עם אחר, וככה הוא (בפרק ג' דאבות) מה שאמר רבי עקיבא חביב האדם שנברא בצלם שכונתו במלת האדם על האומות והסיפא יוכיח שאמר חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, וכן פירש הגאון תוספות יום טוב ז"ל וזה יתוב ידו, בכל אדם אמר רבי עקיבא כמו שהיא הראיה שממנו הביא שהיא נאמר לבני נח לא לבני ישראל לבדם עכ"ל:

עוד כלל גדול אמרו (בפרק ג' דאבות) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו, והכונה בזה ג"כ בהנהגת האדם במעשיו על פי מדותיו עם הבריות על אופן נאות ומרוצה אצלם בדברים הנפלים תחת נאה ומוגנה לא על המצות והעבירות הנאמרות בתורה, והכונה במאמרו זה כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו כי הנהגת האדם עם הבריות במעשים ומדות המרוצים אצלם עושים אותו רצוי גם כן למקום באין ספק, ובהפכו את המאמר ואמר וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו לתן שכל המצות והמעשים הטובים שבין האדם למקום בעשותו אותם אם אינו מתנהג באופן ישר וטוב ממעלות המדות עם בני אדם עד שיהיה רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו בודאי ובלי ספק ולא יועיל לו כל התורה וכל המצות אשר יעשה בינו לבין המקום להגיע אל השלמות להפיק רצון מה', לא שתוכל למצוא אדם שאין רוח הבריות נוחה הימנו ועם כל זה רוח המקום נוחה הימנו כי הוא משפט מתהפך מחייב כללי ושולל כללי:

וכי תאמר בלבבך הרי נמצא לפעמים אדם שרוח הבריות נוחה הימנו וידענו בטח שאין רוח המקום נוחה הימנו, כמו שאנו רואים לפעמים אפיקורוס ישראל אוכל בשר החזיר והשקץ והעכבר ונואף ואינו מניח שום תאוה ומחלל את יום השבת ומלעיג על דברי חכמים אבל יעשה צדקות גדולות וירחם על אביונים וילוה לעניים ויושיע ליתומים ולא למנות ויציל לקוחים להרג ויפדה שבויים ולא יעשה רעה לשום אדם ויאהב את הבריות, על זאת אשיב דע ידידי רעני שהאיש הוא אין רוח בני עמו נוחה הימנו מפני שהוא מפר ברית קהל עדתו ומנתק חבל חברת אומתו בהתקשרם והתערבם זה אל זה על התורה ועל העבודה מעבודת ה' על הרי ישראל הר גריזים והר עיבל, ויותר מזה שאפילו מי שמפר הברית אשר כרת לאשתו ביום חתונתו ותנאים אשר התערב לה ביום שמחת לבו בלבד ולכל בני אדם הוא יוצא ידי חובת אהבת רעים והוא טוב לכל חוץ מזאת אף הוא אינו בכלל אהבת רעים ולא בכלל רוח הבריות נוחה הימנו, מפני שכל המתיר קשר של קיימא הנקרא (קאנטראקט) הן מה שעשה עם אדם אחד הן עם רבים כבר אין רוח הבריות נוחה הימנו, אף יתר העמים אין דעתם נוחה הימנו בעבור שהוא משחית את עצמו ומקצר ימיו ברוב התאות אשר קמטו ולא עת ותקרב לשחת נפשו ומת קודם זמנו ונקבר בקברות התאוה ויעדר התועלת אשר ימשכו ממנו עמים כלם בלא עתו:

ובאמרו כל שרוח הבריות נוחה הימנו ולא אמר רוח בני עמו הכונה בו כל בני אדם וכל הבריות בין בני עמו בין בני עם אחר בין יחיד בין רבים, ומפורש אמרו חז"ל שאין חלוק בדבר הזה אשר אנו מדברים במאמר הזה בין בני ישראל לבני עם אחר, כדגרסינן (בפרק היה קורא) מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם מרבה שלום עם כל אדם אפילו לעכו"ם בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ומתקבל על הבריות, אמרו עליו על ר' יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם אפילו עכו"ם בשוק. ובראשית ספר חרדים (פרק ח' בו) ז"ל, פה צפת היה הרב ר' יוסף סראמסי רבו של הרב ר' דוד בן זמרא שהיה משים שלום תמיד בין איש לאשתו ובין אדם להבירו בישראל ובין הגוים עשה זה ג"כ וזכה לראות את אליהו הנביא:

הרי כי חז"ל קרבו גוים וכללו אותם באהבת רעים, ומה רבו חכמתם ואמת משנתם כי הדבר הזה הוא חוב מוטל על כל אדם להפיק רצון כל הבריות מטעם היותו אדם מובלע בין אנשים ומקבל תועלת מחברת כל בני שתי, כדבר האמור למעלה (פרק ג' מאמר זה) רק בעיניך תביט שם ותדענו. כי כל העמים תקעו כף גם המלכים נועדו ועברו יחדיו בברית אהבת רעים וחברת מין האדם נשבעו להריע יחד ולא ימירו קרבות יחפצו יעשו כלם אגודה אחת וחברה אחת ובחברתם נרפא לנו ג"כ, ועל כן כל איש מחוייב להתנהג עם כל אדם וכל משפחות האדמה בטוב וביושר ובאחוה עד שיהיה נוח ורצוי לכל מי שהוא אדם ורוח הבריות כלם נוחה הימנו. הרי נתבאר שמוטל החוב הזה עלינו גם מן המקובל היא תורה שבע"פ ג"כ, ואם כן כבר התבאר שהוא חוב גמור מן השכל ומן הטבע ומן התורה ומן המקובל, ומעתה שמעו זאת בני יעקב למדו הריע והאחוה והאהבה במין האדם איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק ועם כל עמי הארץ יברר שלום:

B. Primary Sources

What can be learned from the sources? What is the Jewish character of Social Action?

1. Babylonian Talmud, Baba Mezia, 71a

R. Joseph taught: "If thou lend money to any of my people that is poor by thee:" [this teaches, if the choice lies between] my people and a foreigner, 'my people' has preference; the poor or the rich — the 'poor' takes precedence; thy poor [sc. thy relatives] and the [general] poor of thy town — thy poor come first; the poor of thy city and the poor of another town — the poor of thine own town have prior rights.

The Master said: '[If the choice lies between] my people and a foreigner — "my people" has preference.' But is it not obvious? — R. Nahman answered: Huna told me it means that even if [money is lent] to the foreigner on interest, and to the Israelite without [the latter should take precedence].

2. Meiri, Baba Mezia, 71a

A Jew and a non-Jew who come to borrow money from a Jew, and it is impossible to lend to both of them, it is a mitzvah to lend first to the Jew, without charging interest, and not to the non-Jew, although one could charge him interest. Nevertheless, there is a mitzvah- and ethical-quality to lend to the non-Jew, albeit with interest – since he came before you to borrow, you should not turn him away empty-handed. However, you are not obligated to lend him without interest.

There are those who explain that this is what our rabbis intended when they said: "To the non-Jew though may lend with interest" – this is a positive mitzvah" ... that there is a mitzvah element in lending to a non-Jew, albeit that one is entitled to do so with charging interest, and that we should not abandon him completely. This is also intended in their statement: "If you lend money to My people' – My people and a non-Jew, My people take precedence" ... from this we see that even a non-Jew is included [in the mitzvah] of the verse, but that to lend to the Jew without interest takes precedence over lending to him even with interest, and that the non-Jew is not entitled to take precedence. Nevertheless, even he is included in the mitzvah and ethical obligation.

3. Tosefta, Gittin, 3:13-14

[3] A city that has in it Jews and non-Jews, the charity-collectors collect from Jews and non-Jews [alike], for the sake of ways-of-peace. They provide food to the poor of the non-Jews with the poor of the Jews for the sake of ways-of-peace.

[14] They [i.e., Jews] eulogize and bury the dead of non-Jews because of ways-of-peace, and they console the mourners of non-Jews because of ways-of-peace.

תלמוד בבלי, בבא מציעא [עא.]

דנני רב יוסף: +שמות כ"ב+ אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, עמי ונכרי - עמי קודם, עני ועשיר - עני קודם, ענייך ועניי עירך - ענייך קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת - עניי עירך קודמין.

אמר רב: עמי ונכרי עמי קודם פשיטא! - אמר רב נחמן אמר לי הונא: לא נצרכא דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם.

המאירי על מסכת בבא מציעא עא/א

ישראל וגוי שבאו ללות מישאל ואי אפשר לו לקיים את שתיהן מצוה להקדים לישראל בחנם ולא לגוי בשכר ומ"מ אף לגוי בשכר יש בו צד מצוה ומוסר הואיל ובא לפניך אל תשיבהו ריקם אלא שמ"מ לא נצטוית בו להלות בחנם

ויש מפרשים שזו כוונת חכמים באמרם לנכרי תשיך זו מצות עשה... נכלל צד מצוה בהלואתו מיהא בשכר ולא לנטשו מכל וכל והוא שאמרו אם כסף תלוה את עמי עמי וגוי עמי קודם... הא למדת שאף הגוי נרמז במקרא אלא שישראל בתנן קודם לו אף בשכר ולא נאמר עליו לשון קדימה אלא שאף הוא בכלל צד מצוה ומוסר:

תוספתא מסכת גיטין (ליברמן) פרק ג

[ג] עיר שיש בה ישראל וגוים הפרנסין גובין מישאל ומגוים מפני דרכי שלום מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום

[ד] מספדין וקוברין מיתו גוים מפני דרכי שלום מנחמין אבילי גוים מפני דרכי שלום

4. Rambam, Laws of Kings, 10:12

And it would appear to me that we act towards a resident-alien with courtesy and acts of lovingkindness as we do with a Jew, for behold we are command to sustain their lives, as it says, "To the resident-alien who is in your gates you should give it and he should eat." And when our Sages said that we do not repeat words of peace to them – they were referring to [regular] non-Jews, not to the resident-alien.

Even regarding the non-Jew, our Sages have commanded us to visit their sick and to bury their dead alongside the Jewish dead, and to feed their poor amongst the Jewish poor, because of ways-of-peace. Behold the verse says, "God is good to all and His compassion is on all of his creatures." And it says, "Her [the Torah's] ways are ways of pleasantness and all of its paths are peace."

5. Babylonian Talmud, Gittin (45a)

Mishnah. Captives should not be redeemed for more than their value, to prevent abuses. Captives should not be helped to escape, to prevent abuses. Rabban Simeon b. Gamaliel says [that the reason is] to prevent the ill-treatment of fellow captives.

Gemara. The question was raised: Does this prevention of abuses relate to the burden which may be imposed on the community or to the possibility that the activities [of the bandits] may be stimulated? — Come and hear: Levi b. Darga ransomed his daughter for thirteen thousand denarii of gold. Said Abaye: But are you sure that he acted with the consent of the Sages? perhaps he acted against the will of the Sages.

"captives should not be helped to escape, to prevent abuses. Rabban Simeon b. Gamaliel says, the reason is to prevent the ill-treatment of fellow captives." What practical difference does it make which reason we adopt? — The difference arises where there is only one captive.

6. Tosafot Gittin, 45a, s.v. diLo

That they should not be even more encouraged [to take captives] – Now regarding that which we taught in Ketuvot (52a) regarding a wife who is taken captive, and the captors demand up to ten times her value, that the husband must redeem her the first time [this happens] – regarding one's wife, it is different, because she is like one's self, even more than one's daughter as in the case here [in Gittin], and regarding oneself they did not make such an edict to limit the amount that one can pay to redeem himself, for one can give all that he has to redeem himself. And R. Yehoshua ben Chananya who redeemed a certain child for an enormous sum of money in Nizikin (Gittin 58a) – that is because the child was of exceptional intelligence, or because it was at the time of the

רמב"ם הלכות מלכים פרק י"ב

וכן יראה לי שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישאל, שהרי אנו מצווין להחיותן שנאמר לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה, וזה שאמרו חכמים אין כופלין להן שלום בגויים לא בגר תושב

אפילו הגויים צוו חכמים לבקר חוליהם, ולקבור מתייהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום, הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

תלמוד בבלי גיטין (מה.)

מתני'. אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, מפני תיקון העולם; ואין מבריהין את השבויין, מפני תיקון העולם; רשב"ג אומר: מפני תקנת השבויין.

גמ'. איבעיא להו: האי מפני תיקון העולם - משום דוחקא דצבורא הוא, או דילמא משום דלא לגרבו ולייתו טפי? ת"ש: דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב. אמר אביי: ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד? דילמא שלא ברצון חכמים עבד.

ואין מבריהין את השבויין, מפני תיקון העולם; רשב"ג אומר: מפני תקנת שבויין. מאי בינייהו? איכא בינייהו, דליכא אלא חד

תוספות גיטין דף מה עמוד א' ד"ה דלא

דלא ליגרבו ולייתו - והא דתניא בפ' נערה (כתובות נב.) נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה פעם ראשון פודה שאני אשתו דהויה כגופו יותר מבתו דהכא ועל עצמו לא תיקנו שלא יתן כל אשר לו בעד נפשו ור' יהושע בן חנניא דפרקיה להווא תינוק בממון הרבה בהניזוקין (לקמן דף נח.) לפי שהיה מופלג בחכמה אי נמי בשעת חורבן הבית לא שייך דלא ליגרבו.

destruction of the Temple, when the concern of encouraging such behavior is irrelevant.

Questions:

- Is there something distinctively Jewish about the concept of “*tikkun olam*” (other than the phrase itself)? If so, what?
- What practical differences might emerge from the Jewish sources that base a universal *tikkun olam* on a universal mandate, those that base it on a halakhic mandate, and those that base it on a uniquely Jewish ethic?
- How do we deal with the educational challenge of teaching morality and ethics as a religious mandate, even when it lacks a distinctive Jewishness?
- Should helping non-Jews be optional or obligatory? If obligatory, how much?
- How do we appropriately allocate our time and prioritize our efforts between Jewish and universal causes? What gets priority – religious “proximity”, geographic proximity, or degree of need?
- How do we deal with the religious and educational challenge of making our social action uniquely Jewish? What does this mean beyond using sources to defend it? What types of guidelines, values, and priorities can we learn from Jewish sources? What if our social action runs against other Jewish values and mandates?